

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในประเทศไทย Basic knowledge of laws in Thailand

วิญญู เถาถาวงษ์¹, พระณัฐวุฒิ พันทะลี²

Winyoo Thaothawong, Phra Natthawut Phanthali

¹นักวิจัย และนักวิชาการอิสระ

²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Corresponding Author E-mail: vic32@windowslive.com

Received 5/08/2025 | Revised 17/08/2025 | Accepted 17/08/2025

บทความวิชาการ (Academic Article)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในประเทศไทย ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า กฎหมายไทยมีที่มาจากหลายแหล่ง ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงใหญ่ๆ ได้แก่ กฎหมายไทยแท้, กฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย, และกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก แต่ที่มาหลักของกฎหมายไทย มาจากกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือเรียกว่า กฎหมายที่บัญญัติขึ้น แต่หากในกฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ได้บัญญัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเอาไว้ ให้ใช้จารีตประเพณีบังคับ หากไม่มีจารีตประเพณีในเรื่องดังกล่าวก็ให้บังคับตามหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของกฎหมายว่ากฎหมายมาจากไหน นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายยังมีที่มาจาก ศาสนา และศีลธรรม โดยสรุปแล้ว กฎหมายไทยเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ที่มีการผสมผสานระหว่างกฎหมายที่มาจากประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม และกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม และมีผลบังคับใช้ หากมีการฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ที่เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ซึ่งกฎหมายมีความสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของชนในสังคม

คำสำคัญ: ความรู้เบื้องต้น; กฎหมาย; ประเทศไทย

Abstract

This article aims to study basic knowledge about law in Thailand. The findings from this study reveal that Thai law has diverse origins, which can be divided into three main periods: authentic Thai law, law influenced by India, and law influenced by the West. The primary source of Thai law, however, is written law, also known as statutory law. If a specific matter is not stipulated in written law, customary law governs. If customary law does not exist, general legal principles apply. Section 4 of the Civil and Commercial Code is considered the origin of law. Furthermore, law also originates from religion and morality. In summary, Thai law is a civil law system that combines laws derived from tradition,

traditional culture, and laws influenced by foreign sources. It governs individual behavior and is enforceable. Violations are punished according to the law. This standard serves as a measure of right and wrong for members of society. Law plays an important role in maintaining public order.

Keywords: Basic Knowledge; Law; Thailand

บทนำ

กฎหมายไทยมีที่มาอยู่หลายประการ แต่ที่มาหลักของกฎหมายไทย มาจากกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือเรียกว่า กฎหมายที่บัญญัติขึ้น แต่หากใน กฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ได้บัญญัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเอาไว้ ให้ใช้จารีตประเพณีบังคับ หากไม่มีจารีต ประเพณีในเรื่องดังกล่าวก็ให้บังคับตามหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ บัญญัติไว้ในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของกฎหมายว่ากฎหมายมาจากไหน นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายยังมีที่มาจาก ศาสนา และศีลธรรม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการบังคับใช้กฎหมายของไทยต้องบังคับใช้ กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรก่อน หากไม่มีกฎหมายลายลักษณ์อักษรบังคับจึงให้ใช้กฎหมายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นบทสำรอง แต่ทั้งนี้ กฎหมายลายลักษณ์อักษรและไม่มีลายลักษณ์อักษรนั้น มีข้อแตกต่าง กันอยู่หลายประการ (ธรรมเนียบแก้วหอมคำ, 2561: 20)

กฎหมายมีความสำคัญในฐานะเป็นกฎกติกา เพื่อให้สมาชิกทุกคนถือปฏิบัติ ทั้งนี้ไม่คำนึงว่าผู้นั้นจะมี ความเลื่อมใสศรัทธาต่อกฎหมายหรือไม่ ประชาชนทุกคนในประเทศต้องรู้ว่าควรประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรจึงถูกต้องดีงาม และเป็นการกระทำ ที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย และประชาชนในประเทศต้องเรียนรู้กฎหมายทุกคน และเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามอย่าง เคร่งครัด โดยกฎหมายจะเป็นสิ่งที่พัฒนามาจากจารีตประเพณีของสังคม ดังนั้นหลักกฎหมายส่วนใหญ่จึงจะไม่มี ความขัดแย้งกับจารีตประเพณี โดยกฎหมายจะต้องสร้างความยุติธรรมให้แก่สังคม เพราะกฎหมายเป็นหลักกติกาที่ทุกคนจะต้อง ปฏิบัติ เท่าเทียมกัน เมื่อการปฏิบัติของบุคคลหนึ่งที่มีการเอาเปรียบเกิดขึ้น กฎหมายจะขาดความยุติธรรมและจะเกิดความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้น แต่หากกฎหมายมีความยุติธรรมไม่เลือกปฏิบัติแล้วประชาชนจะมีความสุขจากการมีอยู่ของกฎหมายนี้ กฎหมายทำให้เกิดความสงบและความเป็นระเบียบขึ้นในสังคม เพราะหลักกฎหมายเป็นลักษณะของ ข้อห้ามมิให้ทำอะไรสำหรับผู้ควรทำผิดที่ชัดเจน ดังนั้นกฎหมายจึงทำให้ประชาชนทุกคนมีความยำเกรงเพราะการฝ่าฝืนกฎหมายจะได้รับการลงโทษ อย่างเฉียบขาด เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้เกิดความสงบสุขของประเทศชาติ กฎหมายทำให้ผู้ปฏิบัติตามสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข ไม่ต้องคอยหลบเลี่ยง ความผิด มีสมาธิกับการทำงาน ไม่ต้องเกรงกลัวการถูกลงโทษส่งผลให้มีสุขภาพที่ดี ชีวิตครอบครัวมีความสุข กฎหมายทำให้คนรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองที่ควรกระทำต่อสังคม ไม่ออกนอกทางในสิ่งที่ไม่ใช่หน้าที่ ทำให้บ้านเมืองเป็นไปอย่างมีระเบียบ อีกทั้งยังมีประโยชน์ในทาง การเมืองการปกครอง ถ้าประชาชนรู้กฎหมายก็จะเป็นการเสริมสร้าง ความมั่นคงของการปกครองและการบริหารงานทางการเมือง การปกครอง ประโยชน์สุขก็จะตกอยู่กับประชาชน (โรงเรียนทรายมูลวิทยา, 2567: ออนไลน์)

กฎหมายได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งถึงแก่ความตาย เห็นได้จากการบัญญัติกฎหมายรองรับสิทธิของทารกที่อยู่ในครรภ์มารดา เมื่อเด็กได้คลอดออกมาแล้ว กฎหมายกำหนดให้เจ้าบ้านต้องไปแจ้งเกิด เมื่อเด็กมีอายุครบ 7 ปีบริบูรณ์กฎหมายกำหนดให้เด็กนั้นไปทำ

บัตรประจำตัวประชาชน กรณีที่เด็กเกิดมาเป็นชายกฎหมายได้กำหนดให้ไปคัดเลือกทหารเพื่อทำหน้าที่รับใช้ชาติ หรือเมื่อบุคคลใดมีรายได้ตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดก็ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ นอกจากนั้น กรณีที่ชายหญิงจะทำการสมรสกัน กฎหมายกำหนดให้มีการจดทะเบียนสมรสต่อนายทะเบียน อย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีบทบัญญัติ ของกฎหมายบังคับว่าต้องรู้กฎหมาย แต่ก็มีหลักกฎหมายว่า “ความไม่รู้กฎหมายไม่เป็นข้อแก้ตัว” ทั้งนี้เพื่อให้การ บังคับใช้กฎหมายบังเกิดผล นอกจากนั้น ในทางเศรษฐกิจกฎหมายได้เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เช่น การรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นองค์กรธุรกิจ ต้องพิจารณาว่าจะจัดตั้งในรูปแบบใด ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบ ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ล้วนแล้วแต่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ทั้งสิ้น ดังที่กล่าวมาแล้วแต่แสดงให้เห็นว่า กฎหมายได้มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายยังสร้างความเป็นธรรมแก่สังคม ทั้งนี้เพราะกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ ที่ใช้บังคับกับคนทุกคนในสังคม โดยประชาชนทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งกฎหมายยังทำให้คนในสังคมรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองที่จะปฏิบัติต่อสังคม การรู้จักบทบาทในชีวิตประจำวันของบุคคล ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งถึงแก่ตาย เช่น สิทธิในความเป็นเจ้าของทรัพย์สิน หน้าที่รับใช้ชาติ นอกจากนั้น กฎหมายยังช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองทำให้ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหมาย หากมีผู้ละเมิดสิทธิของผู้อื่น กฎหมายจะลงโทษบุคคลดังกล่าวเพื่อให้เกิดความผาสุกแก่สังคมโดยรวม (ธรรมเนียบ แก้วหอมคำ, 2561: 14) ดังนั้นประชาชนในประเทศมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเรียนรู้กฎหมายทุกคน และต้องรู้ว่าควรประพฤติปฏิบัติตัวอย่างไรจึงถูกต้องดีงาม และเป็นการกระทำที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย เพื่อสังคมแห่งสันติสุขที่ยั่งยืนต่อไป

บิดาแห่งกฎหมายไทย และวิวัฒนาการกฎหมายในประเทศไทย

พระบิดาแห่งกฎหมายไทย

แผนภาพที่ 1 พระบิดาแห่งกฎหมายไทย(พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์)

แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki>

Thai PBS (2566) ได้กล่าวว่า 7 ส.ค. 2463 วันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ซึ่งในปีนี้ครบรอบ 103 ปีแห่งการจากไปของ

"พระบิดาแห่งกฎหมายไทย" ผู้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ อันเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยเป็นเอนกประการ

7 ส.ค.ของทุกปี เป็นวันคล้ายวันสิ้นพระชนม์ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงได้รับการยกย่องให้เป็น **"พระบิดาแห่งกฎหมายไทย"** เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นนักนิติศาสตร์ และทรงวางระบบแบบแผน ศาลยุติธรรม รวมถึงทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยอันเป็นประโยชน์ใหญ่ยิ่งแก่ประเทศชาติ

พระประวัติ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ประสูติเมื่อวันพุธที่ 21 ต.ค.2417 มีพระนามเมื่อแรกประสูติว่า **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์** เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ 14 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเป็นพระองค์ที่ 2 ในเจ้าจอมมารดาตลับ เมื่อเจริญวัยขึ้นทรงเป็น 1 ใน 4 พระราชโอรสกลุ่มแรกที่ทรงไปศึกษาต่อในทวีปยุโรป เมื่อปี 2428 อันได้แก่

1. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ากิตติยารวรลักษณ
2. **พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์**
3. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าประวิตรวัฒโนดม
4. พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าจิรประวัติวรเดช

แผนภาพที่ 2 4 พระราชโอรสกลุ่มแรกในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงไปศึกษาต่อในทวีปยุโรป เมื่อปี 2428

แหล่งที่มา : <https://www.thaipbs.or.th/news/content/330288>

โดยพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ เสด็จไปศึกษาที่กรุงเอเดินบะระ ประเทศสกอตแลนด์ ทรงศึกษาวิชาภาษาละติน วิชาภาษาอังกฤษ และวิชาภาษาฝรั่งเศสอยู่ 2 ปี ต่อมาปี 2431 เสด็จไปศึกษาต่อในชั้นมัธยม ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ปี 2434 ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมายต่อที่วิทยาลัยไครสต์เชิร์ช ในมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด จนกระทั่งปี 2437 ทรงสามารถสอบไล่ได้ตามหลักสูตรชั้นปริญญาเกียรตินิยม แล้วจึงเสด็จนิวัติประเทศไทย ด้วยพระอัจฉริยภาพที่มีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ จึงได้รับพระสมญาว่า **เจลิยวฉลาตรพี**

พระกรณียกิจ

หลังจากเสด็จนิวัติประเทศไทยแล้ว พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ทรงเริ่มรับราชการในสำนักพระราชเลขาธิการ และได้รับแต่งตั้งให้เป็นองคมนตรี ประกอบพระกรณียกิจ อันเป็นคุณประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อวงการกฎหมายไทยและศาลสถิตยุติธรรม ได้รับโปรดเกล้าให้ดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมตั้งแต่วันที่ 3 มี.ค. ร.ศ. 115 หรือตรงกับ พ.ศ.2439

ในปี 2439-2453 ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และมีพระอิสริยยศ **พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์** ทรงมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการปฏิรูปการศาล ซึ่งปัญหาสำคัญสำหรับศาลไทยในเวลานั้น คือ เรื่องของศาลกงสุลต่างชาติ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในยุคนั้น โดยเป็นที่รู้กันว่าชาวต่างชาติเหล่านั้นมีอำนาจอิทธิพลมาก เมื่อเกิดคดีความหรือข้อโต้แย้ง ชาวไทยมักตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เพราะชาวต่างชาติมักจะอ้างว่ากฎหมายไทยยังล้าหลัง ไม่ทันสมัย เพื่อเป็นข้ออ้างเอาเปรียบชาวไทย ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาลของไทย ยังไม่พร้อมที่จะรับข้อกฎหมายใหม่ๆ ในเวลานั้น พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงแก้ปัญหาเรื่องนี้โดยการจ้างชาวต่างชาติมาเป็นผู้พิพากษา เป็นเหตุให้ผู้พิพากษาศาลไทยเกิดความกระตือรือร้นเร่งศึกษากฎหมายไทยและต่างประเทศ ทำให้ศาลไทยมีความเชื่อถือมากขึ้นและเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติ ถึงกับยกเลิกศาลกงสุล ยอมให้คนชาติตัวเองมาขึ้นศาลไทย นอกจากนั้น ยังทรงปฏิรูปการศาลในด้านอื่นอีกมากมาย อาทิ

- ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ศาลในสังกัดกระทรวงยุติธรรมสามารถกำหนดโทษเองได้ เนื่องจากในสมัยนั้นเมื่อศาลกำหนดโทษจำคุกผู้ต้องหาแล้ว ต้องให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดเวลาให้อีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุของความล่าช้าในวงการศาล

- ทรงปรับปรุงเงินเดือนผู้พิพากษาให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่

- ออกประกาศ ออกประกาศยกเลิก หรือแก้ไขพระราชบัญญัติ กฎเสนาบดีกว่า 60 ฉบับ เพื่อแก้ไขจุดที่บกพร่อง เพิ่มสิทธิของคู่ความให้เท่าเทียมกัน หรือแก้ไขบทลงโทษที่ล้าหลัง

- ให้อำนาจศาลเป็นอิสระจากฝ่ายบริหาร

- ทรงรวบรวมและแต่งตำราคำอธิบายกฎหมายลักษณะต่างๆ มากมาย

- ทรงเป็นกรรมการตรวจตัดสินความฎีกา ซึ่งทำหน้าที่ศาลสูงสุดของประเทศ

- ทรงตั้งกองพิมพ์ลายมือขึ้น เมื่อปี 2443 สำหรับตรวจพิมพ์ลายมือผู้ต้องหาในคดีอาญา อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพิสูจน์ลายมือของหน่วยงานตำรวจในปัจจุบัน

ทรงตั้งโรงเรียนกฎหมาย แหล่งผลิตนักกฎหมายไทย

ในปี 2440 พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงจัดตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้น โดยมีเจ้าพระยาอภัยราชาสยามานุกุลกิจ (โรลังยัคมินส์) เป็นที่ปรึกษา และพระองค์ทรงเข้าสอนเป็นประจำ ต่อมาได้จัดให้มีการสอบไล่ ผลปรากฏว่ามีผู้สอบผ่านเพียง 9 คนจากจำนวนกว่าร้อยคน และใน 14 ปีแรกก็มีผู้สอบผ่านเพียง 129 คนเท่านั้น แต่ก็ถือเป็นการผลิตนักกฎหมายที่มีคุณภาพให้สังคมเป็นอย่างมาก ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น **พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์** และ **พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์** ในเวลาถัดมา

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ โรงเรียนกฎหมายในสมัยสยามนิเทศศึกษาและเนติบัณฑิตยสภาได้ย้ายมาอยู่ที่วังแบมเมงมา เมืองพระมหานครปทุมธานี

แผนภาพที่ 3 โรงเรียนกฎหมายในสมัยสยามนิเทศศึกษา พ.ศ. 2469 ภาพ : เนติบัณฑิตยสภา ในพระบรมราชูปถัมภ์

แหล่งที่มา : <https://www.thaipbs.or.th/news/content/330288>

ขณะที่พระองค์ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พระองค์ทรงทุ่มเทให้กับงานราชการอย่างเต็มความสามารถ มิได้ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย พระยามานวราชเสวี ผู้บังคับการโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม จึงทูลว่า "ไม่เคยเห็นใครทำงานมากอย่างใต้ฝ่าพระบาท ใต้ฝ่าพระบาทมีพระประสงค์อย่างไร" ทรงตอบว่า

“รู้ไหมว่า My life is service ซึ่งหมายความว่า ชีวิตของฉันเกิดมาเพื่อรับใช้ประเทศชาติ”

กระทั่งในปี 2462 พระเจ้าฟ้ายะเฮ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ประชวรด้วยพระโรคที่ต่อมลูกหมากและมีการแทรกซ้อนต่อไปยังพระวักกะ (ไต) จึงทรงขอลาพักราชการในวันที่ 24 ก.ค.2462 เพื่อรักษาพระองค์ แต่อาการยังไม่ทุเลา ต่อมาจึงเสด็จไปรักษาพระองค์ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส แต่พระโรคที่พระวักกะก็ยังทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเกินที่แพทย์จะเยียวยาได้

จนกระทั่งถึงวันที่ 7 ส.ค.2463 เวลาประมาณ 21.00 น. จึงสิ้นพระชนม์ สิริพระชันษา 45 ปี 9 เดือน 17 วัน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 โปรดให้เอกอัครราชทูตสยามประจำประเทศฝรั่งเศสจัดการถวายพระเพลิง ณ กรุงปารีส ตามที่ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ รับสั่งไว้ จากนั้นหม่อมเจ้าไชยแสงรพี รพีพัฒน์ เสด็จไปรับและอัญเชิญพระอัฐิของ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ มาถึงประเทศไทยในวันที่ 1 ธ.ค.2463 ในคราวนั้นเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) หวนระลึกถึงรับสั่งของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ได้ตรัสไว้ก่อนที่เสด็จไปรักษาพระองค์ที่ประเทศฝรั่งเศสว่า “บางทีครูจะไม่ได้เห็นฉันอีก และไม่ได้เห็นอีกจริง ๆ”

ภายหลังสิ้นพระชนม์ ทรงได้รับสถาปนาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์** (10 ก.ค.2478)

วันรพี

นักกฎหมายได้ถือเอาวันสิ้นพระชนม์ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ คือ วันที่ 7 ส.ค.ของทุกปี เป็น "วันรพี" เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีของพระองค์ที่มีต่อวงการกฎหมายไทย โดยจะมีการจัดกิจกรรมวันรพีที่อนุสาวรีย์พระรูปพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ หน้าสำนักงานศาลยุติธรรม โดยมีการจัดต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2507 ซึ่งมีการจัดสร้างโดยคณะกรรมการเนติบัณฑิตยสภาเสร็จสิ้นในปี 2506

ความหมายเกี่ยวกับกฎหมาย

ธีระ ศรีธรรมรักษ์ (2539 : 9) ได้กล่าวว่า กฎหมาย หมายถึง บรรดาข้อบังคับของรัฐหรือประเทศ ที่ใช้บังคับ ความประพฤติทั้งหลายของบุคคลอันเกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติ ตามก็จะต้องมีความผิดและถูกลงโทษ

ยุทธนา พุนทอง (2538 : 9) ได้กล่าวว่า กฎหมาย คือ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือกฎเกณฑ์ ซึ่งรัฐาธิปัตย์ประกาศให้ใช้บังคับในหมู่ ประชาชนได้ความปกครอง ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติตาม ผลร้ายไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งจะตกแก่ผู้ฝ่าฝืน

ธรรมเนียบ แก้วหอมคำ (2561 : 10) ได้กล่าวว่า กฎหมาย หมายถึง คำสั่งหรือข้อบังคับที่ออกโดยผู้มีอำนาจสูงสุด เพื่อกำหนดความประพฤติของคน ในสังคม หากไม่ปฏิบัติตามย่อมได้รับโทษ เห็นได้ว่าการให้ความหมายของกฎหมายนั้น มีความหมายได้หลายแง่มุม ดังนั้น การนิยามความหมายจะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของสังคมและ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนแนวความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกัน รวมทั้งความต้องการของ ประชาชนในสังคมนั้น ๆ

มานิตย์ จุมปา (2565 : 30-39) ได้กล่าวว่า กฎหมายนั้นมีความหมายในหลายแง่มุม ซึ่งการนิยามความหมายจะแปรเปลี่ยนไปตามแนวความคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันตามลักษณะของสังคมและ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้งความต้องการของประชาชนในสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้ จากความหมายของกฎหมายข้างต้น สามารถจำแนกลักษณะของกฎหมายได้ 4 ประการ คือ 1. กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ หมายความว่า กฎหมายต้องเป็นข้อบังคับที่เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ทำได้หรือทำไม่ได้ 2. กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล ความประพฤติในที่นี้ ได้แก่ การเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกายภายใต้การควบคุมของจิตใจ ซึ่งความประพฤติของมนุษย์ที่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายนั้น ต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกาย และต้องกระทำภายใต้การควบคุมของจิตใจ 3. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ กฎหมายจะมีสภาพบังคับเพื่อให้มนุษย์จำต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น โดยสภาพบังคับของกฎหมายมีทั้งสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายและสภาพบังคับที่เป็นผลดี 4. กฎหมายต้องมีกระบวนการที่แน่นอน เนื่องจากปัจจุบันการบังคับใช้กฎหมายต้องกระทำโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ เป็นต้น การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีกระบวนการที่แน่นอน

รติกร เจือกโวัน (2567 : ออนไลน์) ได้กล่าวว่า กฎหมาย หมายถึง กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา ที่กำหนดไว้เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมีสภาพบังคับ ควบคุม ความประพฤติของบุคคลในสังคมให้ปฏิบัติตาม หากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีความผิดและได้รับบทลงโทษตามที่กำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายไทยก็มีหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติ

กรุงเทพมหานคร กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ กติกา หรือ มาตรฐานที่ใช้เป็นแนวทางพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติตาม โดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลอื่น ด้วยเหตุที่กฎหมายมีสภาพบังคับ ทำให้สมาชิกในสังคมทุกคนจะต้องรู้กฎหมาย ผู้ใดจะอ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้ และจะต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

พระณัฐวุฒิ อธิบดินทร์ (พินทสาลี) (2568 : 4) ได้กล่าวว่า กฎหมาย หมายถึง กฎระเบียบของบ้านเมืองหรือข้อบังคับของรัฐ ของประเทศ นั้นๆ ที่ใช้บังคับ ควบคุมความประพฤติทั้งหลายของบุคคลในสังคม และกฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผนความประพฤติของมนุษย์ในสังคมซึ่งมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ อันเกี่ยวข้องกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกัน ถ้าใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ก็จะต้องมีความผิดและถูกลงโทษ ตามระเบียบของกฎหมาย

สรุปได้ว่า กฎหมายไทย หมายถึง กฎเกณฑ์ หรือ ข้อบังคับในสังคมไทย เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นในประเทศไทย มีผู้ตราขึ้นหลายฝ่าย โดยหลักคือ รัฐสภา ซึ่งเป็นองค์กรใช้อำนาจอธิปไตย และพระมหากษัตริย์ ทรงตรากฎหมายโดยคำแนะนำ และยินยอมของรัฐสภา และรัฐธรรมนูญยังเปิดโอกาสให้คณะรัฐมนตรีสามารถตรากฎหมายในรูปของ พระราชกำหนด ในบางสถานการณ์ได้ เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม และมีผลบังคับใช้ หากมีการฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ที่เป็นมาตรฐานที่ชัดเจนและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด กฎหมายมีความสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของชนในสังคม โดยทำหน้าที่เป็นกรอบกว้าง ๆ ที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ

ความสำคัญของกฎหมาย

กฎหมายมีความสำคัญต่อสังคม ดังนี้ (ศรันยา ฉัตรเดชา, 2560: 4-5)

1. สร้างความสงบเรียบร้อย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แต่เนื่องจากความแตกต่างไม่ว่าจะเป็นด้านความคิด อุปนิสัย สภาพแวดล้อม สภาพสังคม เพศ ฯลฯ ที่แตกต่างกันไปจึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเพื่อใช้ควบคุมให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย กฎหมายบางอย่างก็กำหนดขึ้นเป็นขั้นตอนหรือวิธีปฏิบัติเพื่อให้ได้มาซึ่งความสงบเรียบร้อย หรือ เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ นอกจากนี้การบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นบรรทัดฐานให้คน ในสังคมปฏิบัติตามในแนวทางเดียวกันก็จะสร้างความเป็นระเบียบให้เกิดขึ้นอีกด้วย

2. นำกฎหมายมาใช้แก้ไขข้อขัดแย้งในสังคมเมื่อความขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องมีการหาข้อยุติ ซึ่งในเบื้องต้นก็อาจจะใช้กำลังเข้าต่อสู้กันฝ่ายที่มีสมัครพรรคพวก หรือมีพลังกำลังซึ่งได้เปรียบก็จะ เป็นฝ่ายชนะ ซึ่งเป็นการยากอย่างยิ่งที่เราจะสามารถหาวิธีการที่ดีและถูกต้องที่สุดในการใช้แก้ไข ความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ที่จะตัดสินว่าการกระทำใดนั้นถูกต้องหรือไม่ ย่อมต้องมี หลักเกณฑ์ ฉะนั้นกฎหมายจึงเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่เป็นหลักของความยุติธรรม

3. เป็นเครื่องมือของรัฐในการพัฒนาและบริหารประเทศ การกำหนดนโยบายพัฒนา ประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปในทางใด หรือคุณภาพของพลเมืองเป็นอย่างไรจำเป็นต้องมีกฎหมาย ออกมาใช้บังคับเพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายของการพัฒนาที่กำหนดไว้ เช่น การที่กฎหมายได้ กำหนดให้บุคคลมีสิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี โดยรัฐเป็นผู้จัดการศึกษาให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายนั้น ย่อมส่งผลให้คุณภาพด้านการศึกษา ของประชาชนสูงขึ้น ทำให้สังคมและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนมีมาตรฐานดีขึ้น

4. กำหนดความสัมพันธ์ของบุคคล เช่น ฐานะของเพศชายหญิงในสังคมในอดีตนั้นผู้ชายจะเป็นช้างเท้าหน้าทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการออกรบยามศึกสงคราม การออกไปทำงานนอกบ้าน การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองได้อย่างเต็มที่และอิสระ มี โอกาสได้เรียนหนังสือสูงๆ ส่วนผู้หญิงสมัยก่อนไม่ค่อยได้เรียนหนังสือและจะไม่มีโอกาสได้ออกไป ทำงานนอกบ้านเหมือนผู้ชาย ต้องอยู่แต่บ้านคอยจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภายในบ้าน เป็นแม่หญิง แม่เรือน ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทางการเมืองเพราะเชื่อว่าเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ การเมืองต้องเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเรียนรู้ และการที่ผู้ชายได้เรียนสูงกว่าผู้หญิง เพราะว่าผู้ชายมีความแข็งแรง แข็งแกร่งสามารถออกไปเผชิญกับโลกภายนอกได้ ส่วนผู้หญิงนั้นมีความอ่อนแอถ้าออกไปเผชิญกับโลกภายนอกอาจเกิดอันตรายได้ จะเห็นว่าผู้หญิงและผู้ชายมีความไม่เท่าเทียมกันไม่จะเป็นเรื่องการเรียนรู้ การทำงาน การได้แสดงความคิดเห็นทางการเมือง แต่ปัจจุบันไม่จะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายต่างก็ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน จะเลือกปฏิบัติไม่ได้ และการให้สิทธิ โอกาส และการปฏิบัติต่าง ๆ จะให้กับผู้หญิงหรือผู้ชาย ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งอย่างไม่เท่าเทียมกันนั้นจะกระทำไม่ได้โดยเด็ดขาด เพราะกฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าไม่จะเป็นผู้หญิงหรือชายจะต้องได้รับสิทธิ โอกาส การปฏิบัติและการบริการต่างๆ อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดความสมดุลในสังคม เช่น ผู้ชายลงสมัครเล่นการเมืองได้ ผู้หญิงก็สามารถลง สมัครเล่นการเมืองได้เหมือนกัน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน แต่ก่อนตำรวจเป็นได้เฉพาะผู้ชาย ปัจจุบันผู้หญิงก็เป็นตำรวจได้ เพราะความเปลี่ยนแปลงในสังคม ทำให้เราต้องพัฒนาผู้หญิงให้ เทียบเท่ากับผู้ชายให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในสังคม การที่เราให้สิทธิและโอกาสดังกล่าวกับผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น

นอกจากจะบัญญัติในเรื่องของการให้สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายแล้ว กฎหมายยังให้สิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชายเพิ่ม มากขึ้น เช่น การเปลี่ยนนามสกุล เมื่อผู้หญิงและผู้ชายแต่งงานและจดทะเบียนสมรสกัน แต่เดิม ผู้หญิงที่แต่งงานและได้จดทะเบียนสมรสแล้ว ผู้หญิงจะต้องใช้นามสกุลผู้ชาย แต่ปัจจุบันผู้หญิงที่ แต่งงานและจดทะเบียนสมรสแล้ว ผู้หญิงสามารถเลือกใช้นามสกุลเดิมของตนเองได้ และสิทธิอีก อย่างหนึ่งที่ผู้หญิงได้รับคือแต่ก่อนผู้หญิงที่แต่งงานแล้วคำนำหน้าจะเป็นนาง แต่ปัจจุบันผู้หญิง สามารถเลือกใช้คำนำหน้าจากนาง เป็นนางสาว ได้ ซึ่งการเพิ่มสิทธิเหล่านี้ทำให้เห็นถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเจริญต่อตัวบุคคลและต่อ ประเทศชาติทำให้มนุษย์ในสังคมเราอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขและสันติ

จากเหตุผลดังกล่าว กฎหมายจึงถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวสังคมให้อยู่รอด ดังคำกล่าวที่ว่า “มีสังคมที่ไหนมีกฎหมายที่นั่น”

ลักษณะของกฎหมายในปัจจุบัน

ธรรมเนียม แก้วหอมคำ (2561 : 10-13) ได้กล่าวว่า ดังที่กล่าวมาแล้วในเรื่องความหมายของกฎหมาย จากการให้ความหมายของกฎหมายสามารถจำแนก ลักษณะของกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันได้ดังนี้

3.1 กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับ ลักษณะของคำสั่งหรือข้อบังคับนั้น ผู้ที่ได้รับคำสั่งหรือข้อบังคับต้องปฏิบัติตาม ไม่ว่าจะเป็นสิ่งในลักษณะที่ ให้กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ห้ามลักทรัพย์ ห้ามทำร้ายร่างกาย ห้ามเสพยาเสพติดเป็นต้น หรือ ประชาชนชาวไทยเมื่ออายุครบ 7 ปีบริบูรณ์ ต้องไปทำบัตรประจำตัวประชาชน หรือผู้มีรายได้ถึง เกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดจะต้องชำระภาษีอากร แต่ทั้งนี้หากเป็นแต่เพียงการเชื่อเชื่อยเท่านั้นยังไม่ถือว่าเป็น กฎหมาย เช่น เชิญชวนให้เก็บ

ขยะ หรือ การที่ทางมหาวิทยาลัย ราชภัฏอุดรธานีขอความร่วมมือจาก คณาจารย์ให้แต่งชุดไทยทุกวัน อังคาร ซึ่งหากเป็นแต่เพียงการเชื่อเชิญหรือขอความร่วมมือดังกล่าว กรณีอย่าง นี้ไม่ใช่ลักษณะของ กฎหมายเพราะจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติก็ได้ หากไม่ปฏิบัติย่อมไม่มีบทลงโทษแต่ประการใด

3.2 กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ออกโดยผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ

กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่ออกโดยผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ หรือที่เรียกว่า “รัฐฐาธิปัตย์” ในการที่จะทราบว่าใครมีอำนาจสูงสุดในรัฐหรือในประเทศนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการพิจารณา ระบอบ การปกครองของรัฐหรือประเทศนั้นว่าเป็นลักษณะการปกครองอย่างไร เช่น ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิ ราช พระมหากษัตริย์ถือเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในรัฐ ย่อมเป็นผู้ออกกฎหมายแต่หากประเทศที่มีการปกครอง ใน ระบอบประชาธิปไตย รัฐสภาถือเป็นผู้ออกกฎหมายโดยตรง ซึ่งกฎหมายที่ออก ได้แก่ พระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นต้น

นอกจากรัฐสภาแล้วยังมีฝ่ายบริหาร หรือที่เรียกว่า คณะรัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรี ทำหน้าที่ใน การออกกฎหมายตั้งเช่นรัฐสภา โดยกฎหมายที่ฝ่ายบริหารออก ได้แก่ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวง เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการให้อำนาจไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี พ.ศ. 2540 ฉบับปี พ.ศ.2550 และฉบับปี พ.ศ. 2560

3.3 กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่มีผลใช้ได้โดยทั่วไป

กฎหมายต้องเป็นคำสั่งหรือข้อบังคับที่มีผลใช้ได้โดยทั่วไป หมายความว่า เมื่อบัญญัติกฎหมาย ออก มาแล้วต้องใช้บังคับกับทุกคนอย่างเสมอภาคกัน ไม่ว่าคนนั้นจะถือสัญชาติใดก็ตามแต่ทั้งนี้ก็มี ข้อยกเว้นกับ บุคคลบางประเภท ซึ่งอาจเป็นการยกเว้นตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ก็ได้ กล่าวคือ

3.3.1 ข้อยกเว้นตามกฎหมายภายในประเทศ

รัฐธรรมนูญของไทยมีบทบัญญัติยกเว้นให้องค์พระมหากษัตริย์ โดยปรากฏในรัฐธรรมนูญ แห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 8 และในปัจจุบันปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 6 กล่าวคือ องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็น ที่เคารพสักการะ ผู้ใด จะละเมิดมิได้ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ ซึ่ง หลักการดังกล่าวถือว่าเป็น สากสกลที่ถือว่าพระมหากษัตริย์ไม่อยู่ในฐานะที่จะกระทำผิดได้ (The king can do no wrong) นอกจากนั้นยัง มีการยกเว้นให้กับสมาชิกรัฐสภาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่ประชุม วุฒิสภา หรือที่ประชุมร่วมกัน ของ รัฐสภา โดยสมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใดในทางแถลงข้อเท็จจริง แสดง ความคิดเห็น หรือออกเสียง ลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าว สมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้ โดยปรากฏใน มาตรา 124 ของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 หรือในมาตรา 125 ใน ระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับ คุมขัง หรือหมายเรียกตัวสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ไปทำการสอบสวนในฐานะ ที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ ผู้นั้นเป็นสมาชิก หรือในกรณีที่จับในขณะกระทำความผิด เป็นต้น

3.3.2 ข้อยกเว้นตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือตามสนธิสัญญา

ตามกฎหมายระหว่างประเทศหรือตามสนธิสัญญาได้ยกเว้นให้แก่ ประมุขแห่ง รัฐ ต่างประเทศ รวมทั้งข้าราชการ ทูตและบุคคลในคณะทูต รวมทั้งครอบครัวและบริวารหากเข้ามากระทำ ความผิดในประเทศไทย ไม่ต้องถูกบังคับตามกฎหมายไทย ทั้งนี้ เนื่องจากมีอนุสัญญากรุงเวียนนาว่าด้วย ความสัมพันธ์ทางทูต โดยประเทศไทยมีพระราชบัญญัติเอกสิทธิ์ความคุ้มกันทางการทูต พ.ศ. 2527 รองรับ

หลัก ความคุ้มกันดังกล่าวอาศัยหลักถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน การผูกมิตรไมตรีต่อกัน นอกจากนั้น ยังมีกองทัพต่างประเทศที่ เข้ามายึดครองราชอาณาจักรที่ได้รับการยกเว้นด้วย

3.3.3 ข้อยกเว้นที่ใช้เฉพาะบางท้องที่ในราชอาณาจักร

การใช้กฎหมายในบางท้องที่ในราชอาณาจักร จะเห็นได้ว่าในเรื่องของกฎหมายครอบครัว และ มรดกใน 4 จังหวัดทางภาคใต้ ซึ่งได้แก่ จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส จังหวัดสตูล และจังหวัดปัตตานี ได้มี พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2498 ที่บังคับใช้ในเขตจังหวัดดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ศาสนาที่แตกต่างกันหลายอย่าง ดังจะเห็นได้จากที่กฎหมายกำหนดให้ชายที่นับถือศาสนาอิสลามสามารถมีภรรยาได้ถึง 4 คน และถือว่าเป็น ภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย แตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่กำหนดให้ชายมีภรรยาที่ชอบด้วย กฎหมายเพียงคนเดียวเท่านั้น หากมีการจดทะเบียนซ้อนเกิดขึ้น กฎหมายกำหนดให้การสมรสนั้นตกเป็นโมฆะ นอกจากนี้แล้ว ในแต่ละท้องที่ของประเทศไทยจะมีกฎหมายท้องถิ่นใช้บังคับเฉพาะพื้นที่นั้น เช่น ในเขต เทศบาลจะมีเทศบัญญัติของเทศบาลนั้นใช้บังคับเฉพาะภายในเขตพื้นที่ของเทศบาลนั้นไม่รวมเทศบาลอื่น ตัวอย่างเช่น เทศบัญญัติเทศบาลนครอุดรธานี เรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสุนัข พ.ศ. 2557 หรือ เทศบัญญัติของเทศบาลตำบลหนองสำโรง เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง หรือเปลี่ยนแปลงการใช้ อาคารบางชนิด หรือบางประเภทในเขตเทศบาลตำบลหนองสำโรง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี พ.ศ. 2551 เป็นต้น

3.4 กฎหมายจะใช้บังคับจนกว่าจะมีการยกเลิก หรือแก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายต้องมีสภาพบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ หรือแก้ไขเพิ่มเติม หมายความว่า เมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายแล้วกฎหมายจะมีผลตลอดไป จนกว่าจะมีการยกเลิก เพิกถอน หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลง เช่น ก่อนมีการแก้ไขกฎหมายอาญาในมาตรา 276 การที่สามีข่มขืนภรรยาย่อมไม่มีความผิด ดังนั้น หากกฎหมายมาตรานี้ยังไม่ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตามการที่สามีข่มขืนภรรยาก็ ยังไม่มีความผิดอยู่ แต่เมื่อใดก็ตามที่มีการแก้ไขกฎหมายมาตรานี้ย่อมต้องเป็นไปตามที่กฎหมายที่แก้ไขใหม่ ซึ่งปัจจุบันกฎหมายอาญามาตรา 276 ได้แก้ไขแล้วตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ 19) ดังนั้น การที่สามีข่มขืนภรรยาจึงเป็นความผิดตามกฎหมาย นอกจากนั้นแล้วการมีผลใช้บังคับ ของกฎหมายขึ้นอยู่กับประกาศตามวิธีการในกฎหมาย เช่น การประกาศในราชกิจจานุเบกษา อาจกำหนดให้กฎหมายมีผลตั้งแต่วันที่ประกาศ หรือให้มีผลนับถัดจากวันที่ประกาศ หรือเมื่อพ้น 90 วันนับแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษาก็ได้

3.5 กฎหมายต้องมีสภาพบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ

กฎหมายต้องมีสภาพบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ หมายความว่า กฎหมายจะต้องมีลักษณะที่ก่อให้เกิดผลร้ายกับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม กล่าวคือ หากไม่ปฏิบัติตามย่อมมีความผิดและต้องถูกลงโทษ ซึ่งสภาพบังคับทาง กฎหมาย อาจมีอยู่หลายวิธี เช่น สภาพบังคับในทางแพ่ง ได้แก่ โมฆะ โมฆียะ การบังคับให้ชำระหนี้ การชดเชย ค่าเสียหาย เป็นต้น ส่วนสภาพบังคับทางอาญานั้นเข้าใจโดยทั่วไป คือ โทษทางอาญาตามประมวลกฎหมาย อาญามาตรา 18 ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ซึ่งปัจจุบันโทษประหารชีวิตได้เปลี่ยน จากการยิงด้วย อาวุธปืนเป็นการฉีดยาหรือให้สารพิษเสียชีวิต ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่าสภาพบังคับทางแพ่งกับทาง อาญามีความแตกต่างหลายประการ ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบสภาพบังคับทางแพ่ง และทางอาญา

สภาพบังคับทางอาญา	สภาพบังคับทางแพ่ง
ประหารชีวิต	โมฆะ
จำคุก	โมฆียะ
กักขัง	บังคับชำระหนี้
ปรับ	เรียกเบี้ยปรับ/ริบมัดจำ
ริบทรัพย์สิน	ใช้ค่าเสียหาย

ที่มา : ประยุกต์ข้อมูลจาก ศรีราชา เจริญพานิช (2533: 109 อ้างใน ธรรมนูญ แก้วหอมคำ, 2561: 13)

โดยสรุป ลักษณะของกฎหมายดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นลักษณะของกฎหมายตามเนื้อความหรือ เนื้อแท้ของกฎหมาย ตามความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า โดยเนื้อแท้ของ กฎหมายนั้น ต้องมีลักษณะครบ 5 ประการ จึงจะเรียกว่า กฎหมายตามเนื้อความ หากเป็นกฎหมายตามแบบ พิธีย่อมหมายถึงกฎหมายที่มีการจัดทำขึ้นโดยผ่านกระบวนการนิติบัญญัติที่มีการออกกฎหมายมา โดยไม่สนใจว่าจะมีลักษณะเป็นกฎหมายตามเนื้อความหรือไม่ เช่น พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี หรือ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ซึ่งไม่มีเนื้อหาที่กำหนดถึงความประพฤติของบุคคล และไม่กำหนดบทลงโทษกรณีที่มีการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายไว้ (ธรรมนูญ แก้วหอมคำ, 2561: 13)

พระณัฐวุฒิ อภิปยุตโน (พันธ์ลี) (2568 : 40) ได้สรุปว่า กฎหมาย จำแนกลักษณะของกฎหมายได้ 4 ประการ คือ

1. กฎหมายต้องมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ เป็นกฎหมายที่ใช้วัด ใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด ทำได้หรือทำไม่ได้
2. กฎหมายต้องกำหนดความประพฤติของบุคคล ซึ่งความประพฤติของมนุษย์ที่จะอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายนั้น ต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 2 ประการ คือ ต้องมีการเคลื่อนไหวหรือไม่เคลื่อนไหวร่างกาย และต้องกระทำภายใต้การควบคุมของจิตใจ
3. กฎหมายต้องมีสภาพบังคับ ในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ กฎหมายจะมีสภาพบังคับเพื่อให้มนุษย์จำต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นั้น มีทั้งสภาพบังคับที่เป็นผลร้ายและสภาพบังคับที่เป็นผลดี
4. กฎหมายต้องมีกระบวนการที่แน่นอน ในปัจจุบันการบังคับใช้กฎหมายต้องกระทำโดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ การบังคับใช้กฎหมายจึงต้องมีกระบวนการที่แน่นอน

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย ปรากฏในแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 ลักษณะของกฎหมาย

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในประเทศไทย กฎหมายไทยมีที่มาหลากหลาย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ช่วงใหญ่ ๆ ได้แก่ กฎหมายไทยแท้, กฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย, และกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก แต่ที่มาหลักของกฎหมายไทย มาจากกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือเรียกว่า กฎหมายที่บัญญัติขึ้น แต่หากใน กฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่ได้บัญญัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเอาไว้ ให้ใช้จารีตประเพณีบังคับ หากไม่มีจารีต ประเพณีในเรื่องดังกล่าวก็ให้บังคับตามหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งในประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดของกฎหมายว่ากฎหมายมาจากไหน นอกจากนั้นแล้ว กฎหมายยังมีที่มาจาก ศาสนา และศีลธรรม โดยสรุปแล้ว กฎหมายไทยเป็นระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (Civil Law) ที่มีการผสมผสานระหว่างกฎหมายที่มาจากประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิม และกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากต่างชาติ เพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของบุคคลในสังคม และมีผลบังคับใช้ หากมีการฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนด ที่เป็นมาตรฐานที่ใช้วัดและใช้กำหนดความประพฤติของสมาชิกของสังคมได้ว่าถูกหรือผิด กฎหมายมีความสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยของ คนในสังคม โดยทำหน้าที่เป็นกรอบกว้าง ๆ ที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับรัฐ

ดังแสดงในแผนภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายในประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- ธรรมเนียบ แก้วหอมคำ. (2561). *กฎหมายเพื่อความเข้าใจสังคม*. เอกสารคำสอน. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ธีระ ศรีธรรมรักษ์. (2539). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พระณัฐภูมิ อภิบุญ (พันทะลี). (2568). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย (Introduction to Law)*. เอกสารประกอบการสอน (รายวิชา SO2105). คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน.
- มานิตย์ จุมปา. (2565). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา พุนทอง. (2538). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติยุทธ์.
- รติกร เจือกโวน. (2567). *กฎหมาย*. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title>
- โรงเรียนทรายมูลวิทยา. (2567). *ความสำคัญของกฎหมายต่อสังคม*. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <https://saimoon.thai.ac/client-upload/saimoon/uploads/files>
- ศรันยา ฉัตรเดชา. (2560). *กฎหมายเพื่อความเข้าใจสังคม*. สำนักวิชาศึกษาทั่วไป. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- Thai PBS. (2566). 7 สิงหาคม “วันรพี” พระบิดาแห่งกฎหมายไทย. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <https://www.thaipbs.or.th/news/content/330288>